

De mooiste wandel- & fietsroutes

REDACTIE REISGIDS

DE MOOISTE WANDEL- & FIETSROUTES

89 routes in de Benelux en Duitsland

1^e druk, april 2015

© 2015 Consumentenbond, Den Haag

Auteursrechten op tekst, tabellen en illustraties voorbehouden

Inlichtingen Consumentenbond

Redactie: *Reisgids* Consumentenbond

Samenstelling: Kees Verplanke

Verder werkten mee: Esther de Beer, Jeannette van Ditzhuijzen, Georgie Dom, Harry van Dooren, Gerard Kroon, Natasja de Laat, Bart Lucassen, Else Meijer, Rien Meijer, Nanette van Mourik, Arjen Oving, Paul Robert, Noëlle van der Weel

Eindredactie: Vantilt Producties, Nijmegen

Foto's: Esther de Beer, Jeannette van Ditzhuijzen, Harry van Dooren, Frans de Graaff, Ray Heinsius, Karin Jansen, Paul Robert, Kees Verplanke, Noëlle van der Weel en stockfoto's

Kaarten: Armand Haye

Grafische verzorging: PUUR Publishers

ISBN 978 905951 3181

NUR 500

Behoudens uitzonderingen door de wet gesteld, mag zonder schriftelijke toestemming van de rechthebbende op het auteursrecht, c.q. de uitgever van deze uitgave, door de rechthebbende(n) gemachtigd namens hem op te treden, niets uit deze uitgave worden veeleenvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of anderszins, hetgeen ook van toepassing is op de gehele of gedeeltelijke bewerking.

De uitgever is met uitsluiting van ieder ander gerechtigd de door derden verschuldigde vergoedingen voor kopieën, als bedoeld in artikel 17 lid 2, Auteurswet 1912 en in het KB van 20 juni 1974 (Stb. 351) ex artikel 16B Auteurswet 1912, te innen en/of daartoe in en buiten rechte op te treden.

Hoewel de gegevens in dit boek met grote zorgvuldigheid zijn bijeengebracht, aanvaardt de uitgever geen aansprakelijkheid voor eventuele (zet)fouten of onvolledigheden.

INHOUD

Inleiding		6
De mooiste routes	Handig voor uw keus	9
Wandelnavigatie	Nooit meer verdwalen	14
Fietsnavigatie	Apparaat of smartphone?	19
Fiets kopen	Dat kan goedkoper!	25
Elektrische fietsen	Voor €1300 zoekt u soepel weg	30
Fietsverzekeringen	Afsluiten en opstappen	37
Fietsdragers	Eerst rekenen, dan rijden	43
Fietsvervoer	Vooraf goed uitzoeken	49
Fietsen in Europa	Spoorzoeken met de fiets	54
Twente	Tussen de coulissen	61
 Noord-Limburg	Nationaal Park De Maasduinen	69
Achterhoek	Langs kastelen en wijngaarden	77
Friesland	Leve de fietsknooppunten!	85
De Wadden	Viermaal wadlopen	91
Oostvaardersplassen	Meer kijken dan wandelen	97
Noordhollands		
Duinreservaat	Plus de Schoorlse duinen	105
Hollandse Waterlinie	Forten herontdekken	113
 Vlaamse Ardennen	In het spoor van de profrenners	121
Vlaamse Westhoek	De Grote Oorlog leeft voort	127
Leuven	Lieflijke omgeving	135
De Semois	Wandelen, fietsen en kajakken	141
 Luxemburg	Van het wilde westen naar het zwoele zuiden	149
 Bad Bentheim	Drie keer op de pedalen	157
Berlijn	Ideaal te verkennen per fiets	161
Vulkaan-Eifel	Langs oude vulkanen	171
Nationaal Park Müritz	Langs visarenden en kraanvogels	179
Havelland	Fietsen langs Hollandse sporen	185
Pfalz	De Deutsche Weinstrasse	193
Siebengebirge	Ontelbare toppen	201
Oberlausitz	Langs de Tsjechische grens	209
Sauerland	Goed gemarkeerde boswandelingen	215

INLEIDING

Je geniet het meest van een mooi landschap als je er doorheen wandelt of fietst. Natuurlijk moet je op bochten, afstapjes en kuilen in het pad en het overige verkeer letten, maar al lopend en fietsend kun je in alle rust om je heen kijken. De geuren van het gras, bloemen, de bakker en af en toe een mestvaalt krijg je er gratis bij. Dat geldt ook voor het gevoel van de wind, de zon en de regen op je huid. Bovendien is het gezond om te bewegen, zeker als dat buiten is.

Wandelen of fietsen is ook gezellig. Andere wandelaars en fietsers die je tegenkomt, groet je als vanzelfsprekend en zeker op een langeafstandspad maak je al gauw een praatje. Of anders wel als je op een terras neerstrijkt of binnen een tafeltje zoekt om even bij te komen met een kop koffie.

Vanzelfsprekend kies je een wandel- of fietsbestemming op wat er te zien is, zowel aan natuur als landschap, met liefst een hoogtepunt, zoals een bergtop, een waterval of een rivier. En het is ook prettig als een kasteel, een museum of een leuk stadje voor afwisseling zorgt. Voor smulpapen is het een pre – of zelfs een must – dat er goed voor de inwendige mens wordt gezorgd. Immers, je bent de hele dag actief en buitenlucht maakt hongerig.

De routes die wij hebben gelopen en gefietst voldoen aan die eisen. We geven ook veel praktische informatie. U leest hoe geschikt de bestemming voor wandelen of fietsen is, wat de fysieke inspanning is en wat de beste/mooiste routes of trajecten zijn.

Elk gebied in deze gids heeft zijn charme. Zo zullen gezelligheidszoekers voor wie cafeetjes onderweg een must zijn, eerder kiezen voor fietsen door Vlaanderen of Leuven en wandelen langs de Hollandse Waterlinie met zijn pannenkoekenhuizen, terwijl echte natuurliefhebbers beter af zijn met de Oostvaardersplassen, wadlopen of de kust bij Bergen en Schoorl.

De ervaren redacteurs van de *Reisgids* selecteerden en bekeken de mooiste routes door 22 gebieden in deze gids op natuurschoon en landschap, inspanning en café-restaurants onderweg. Daarnaast leest u ook over bezienswaardigheden onderweg,

zoals musea, tuinen, kastelen, kloosters en stadjes, en of ze de moeite waard zijn. 89 routes in totaal. Voor de meeste routes geven we ook tips voor aangenaam en betaalbaar onderdak en soms ook voor goede, betaalbare restaurants en gezellige cafés. Alle genoemde adressen zijn ter plaatse door de redacteurs bezocht. Alles bij elkaar biedt dit een goede basis om thuis een vakantiebestemming en de beste route(s) te kiezen.

Met de reis en de routes bent u er niet. Met name om te fietsen heb je ook andere zaken nodig, om te beginnen een fiets. Daarom hebben we een test waar je het voordeligst een fiets kunt kopen en een test van e-bikes opgenomen. Verder vindt u tests van fietsverzekeringen, fietsdragers, fietsvervoer en wandel- en fietsnavigatie. En als kers op de taart een artikel over de mooiste *greenways*: fietsroutes op oude spoortracés die niet toegankelijk zijn voor auto's.

Veel wandel- en fietsplezier!

Kees Verplanke gaat als redacteur-onderzoeker al 30 jaar op pad voor artikelen voor de *Reisgids* van de Consumentenbond. De routetest is daarbij zijn favoriet. In de zomer van 2015 gaat hij munro's – bergen tot 914 meter (3000 voet) – bewandelen in de Schotse Hooglanden.

Goed om te weten

- De prijzen in deze uitgave zijn van februari/maart 2015.
- Bij bed & breakfasts en hotels staan de prijzen vermeld voor een tweepersoonskamer, inclusief ontbijt, voor juni 2015.
- Let op: prijzen en openingstijden veranderen in de loop van de tijd. Controleer daarom voor uw bezoek altijd de website.
- Musea, café-restaurants, hotels, bed & breakfasts en VVV's kunnen in de loop van de tijd sluiten (en VVV's verhuizen).
- Fiets- en wandelroutes kunnen wijzigen of verdwijnen. Gaat u voor een speciale route, controleer dan vooraf online of deze nog bestaat.
- De tests van elektrische fietsen, fietsverzekeringen, fiets kopen, fietsvervoer, fietsdragers en wandel- en fietsnavigatie zijn uitgevoerd in 2013 en 2014, maar geactualiseerd naar februari/maart 2015; kijk voor de laatste informatie op www.consumentenbond.nl.
- Handig: kijk op www.dereisgids.nu voor een totaaloverzicht van alle genoemde sites; dan kunt u zó doorklikken.

DE MOOISTE ROUTES

HANDIG VOOR UW KEUS

Alle routes in dit boek hebben we zelf wandelend of fietsend, en in één geval kanoënd, getest. Daarbij letten we op de afstand, de duur, het landschap, het aantal café-restaurants, hotels, bed & breakfasts en bankjes aan de route, hoeveel inspanning de route vergt (* voor eenvoudig en ***** voor zwaar) en de waardering van de route (hoe meer sterretjes, hoe hoger). Al deze gegevens staan overzichtelijk in een tabel, zodat u de harde informatie om een route te kiezen handig bij elkaar heeft. In de tekst volgen we de route nu eens op de voet, terwijl we de andere keer volstaan met een indruk van de route en meer ingaan op de bezienswaardigheden onderweg.

Fietsen of wandelen?

In de meeste gebieden hebben we alleen gefietst of gewandeld, maar in bijvoorbeeld Twente, de Oostvaardersplassen en Noord-Limburg hebben we zowel de wandel- als fietsroutes getest.

De routes voor wandelaars zijn doorgaans goed te doen. Er zitten geen echte bergwandeltochten tussen, al zijn er in de Oberlausitz een paar tochten waarbij het flink stijgt. In mindere mate geldt dat ook voor wandelingen in het Semoisdal, de Pfalz, het Siebengebirge en het Sauerland.

Weliswaar vlak, maar desondanks pittig zijn de tochten bij het wadlopen, waar je de zuigende modder door moet baggeren tegen de dijk aan. In heuvelachtig gebied zijn, ook bij nordic walking gebruikte, *poles* of stokken een welkome ondersteuning. Pittige heuvels vormen op de fiets een groter obstakel, zoals op de routes in de Vlaamse Ardennen, bij de Semois en in de Vulkaaneifel. Geen zorgen als u niet uitkijkt naar een pittige beklimming: deze routes zijn ook met een e-bike prima te doen.

Kort of lang?

We kozen steeds een fiets- of wandelgebied en zochten daar de mooiste routes. Alleen in Duitsland liepen we twee meerdaagse routes, de Deutsche Weinstrasse in de Pfalz en de Oberlausitz Bergweg. Daar beoordeelden we de afzonderlijke deeltrajecten.

Door de opkomst van de knooppuntroutes verdwijnen er in Nederland en België steeds meer door bordjes bewegwijzerde routes en routes die je volgt aan de hand van een beschrijving.

Met name fietsroutes voeren soms deels over langeafstandsroutes, zoals de Maren-Moezel-route en de Eifel-Ardennen-route in de Vulkaaneifel. De routes staan vaak op sites als www.routeyou.com of www.route.nl en daar zijn ook de gps-coördinaten beschikbaar. Waar aanwezig, vindt u die per bestemming terug in dit boek.

Kiezen

De 22 bestemmingen hebben elk een eigen karakter, zelfs binnen een land. U bent overal in een paar uur; alleen bij Berlijn, Müritz, Oberlausitz en Havelland moet u rekening houden met een vrijwel volledige reisdag. Hamvraag is wat u wilt: bos, duinen, wild, mooie dorpen, kastelen/landhuizen, musea, heuvels of een grote(re) stad?

Nederland

Wilt u fietsen in een open landschap met mooie oude stadjes? Dan zijn de routes in Friesland een goede keus.

Bent u gefascineerd door de zee, dan staat wadlopen wellicht op uw *bucketlist*. Dat vergt een flinke inspanning, maar die is het dubbel en dwars waard. Daarvoor moet u overigens ook in Friesland zijn.

Bent u dol op onze kust met zijn stranden, beboste duinen en hei erachter, dan is de omgeving van Bergen en Schoorl het helemaal. Daar heeft u ook nog eens het hippe Bergen binnen handbereik.

Ook in de Oostvaardersplassen zet het water de toon, maar daar spelen dieren de hoofdrol, zoals te zien is in de film *De Nieuwe Wildernis*. Hier ziet u met een beetje geluk edelherten, hekrunderen, konikpaarden en verschillende soorten watervogels, met als grootste attractie de zeearend.

Zoals de naam al zegt, is het water nooit ver weg bij de routes in de Hollandse Waterlinie op een steenworp afstand van Utrecht. Eén route kunt u zelfs beginnen op het Ledig Erf aan de rand van de oude stad. Daarna gaat het langs oude forten waar de natuur het beheer van defensie overgenomen heeft en vleermuizen schuilen.

De charme van het coulissenlandschap van Twente en de Achterhoek ligt in de variatie. U treft er onderweg altijd wel een kasteel, oude boerderij of museum en komt door authentieke stadjes en dorpen, zoals het boekenstadje Bredevoort. In de Achterhoek ligt zelfs een wijngaardroute.

Bij bierliefhebbers doet Arcen (waar Hertog Jan wordt gebrouwen) vast een belletje rinkelen en nu we het toch over de smaakpapillen hebben: asperges zijn een specialiteit met een eigen route in Noord-Limburg. Daar fietst of wandelt u ook door het bijzondere landschap met de rivierduinen aan de Maas.

België/Luxemburg

Al is Vlaanderen zeker het vlakke land dat Jacques Brel zo prachtig bezong, wielerliefhebbers weten dat de ruime omgeving van Oudenaarde bezaaid is met heuvels als de Patersberg, de Bosberg, de Berendries en de Muur van Geraardsbergen. Toegegeven: hoog zijn ze niet, maar wel steil en ook nog eens bestraat met kasseien. We bedwongen er een paar, maar, eerlijk is eerlijk, deels met de fiets aan de hand. Bovenaan genoten we van het uitzicht, de gezellige cafeetjes en plaatsjes als Ename en Oudenaarde.

Daar niet ver vandaan reden we langs de verstilde Britse en Duits oorlogskerkhoven van de Eerste Wereldoorlog en oer-Vlaamse stadjes als Veurne, Diksmuide en Nieuwpoort.

Midden in het land maakten we vanuit de gezellige studenten- en bierstad Leuven enkele fietstochten over rustige weggetjes tussen de glooiende akkers doorspekt met oude boerenhoeves.

In het dal van de kronkelende Semois bekeken we de rotsachtige oever vanuit de kano en ervoeren we de pittige hellingen op de fiets het dal uit. Bouillon ademt met zijn middeleeuwse vesting en het museum van kruisvaarder Godfried historie en biedt een mooi uitzicht. De diverse uitstekende restaurants maken het dal nog aantrekkelijker.

In Luxemburg fietsten we over verlaten spoorbanen en door schilderachtige rivierdalen. Daar is het prima fietsen, maar ga je het dal uit, dan moet je flink op de pedalen of de trapondersteuning van de e-bike op maximaal zetten.

Duitsland

Vrijwel op de grens waren we in Bad Bentheim in een landschap dat weinig afwijkt van het Twentse met watermolens, een kasteel en een lichtglooiend landschap met helaas amper cafés.

In zuidelijke richting, voorbij het dichtbevolkte Ruhrgebied, is het Sauerland een paradijs voor de wandelaar die van bossen houdt. De stuwmeren, kloosters, kastelen en vakwerkstadjes als Arnsberg zorgen voor afwisseling. Onder Bonn begint het Siebengebirge met meer dan 40 toppen, gepokt door de steengroeven waar onder andere het trachiet en basalt van de Keulse Dom gedolven werd. Vanaf de grillig gevormde toppen, sommige zijn bekroond met een kasteelruïne, heb je een schitterend uitzicht op de Rijn. Bonn verrast op een steenworp afstand met een gezellige oude binnenstad.

Aan de overkant van de Rijn stapten we op de fiets voor enkele even mooie als pittige tochten door de Vulkaaneifel, langs de afgeronde toppen en meertjes van uitgedoofde vulkanen.

Bijna op de Franse grens kwamen we in de Pfalz op de Deutsche Weinstrasse terecht.

Een goed bewegwijzerde route van 100 kilometer langs wijngaarden en wijnstadjes. Er zijn ook een auto- en een fietsroute, maar de wandelroute is het mooist. En de wijnen kunnen zich zeker meten met de elzassers aan de Franse kant. Eerlijk gezegd vonden wij die uit de Pfalz zelfs lekkerder.

De bergweg in Oberlausitz, op de grens met Tsjechië, werd pas na de Duitse eenwording uitgezet om het toerisme te ontwikkelen. Vooralsnog is het erg rustig in dit onbedorven gebied en kom je zelden een andere wandelaar tegen. Op maar één traject maakt de Bergweg zijn naam waar, de overige etappes zijn eenvoudig. Boven Berlijn is het Nationaal Park Müritz vooral bekend van de vogelrijkdom bij de vele meren. Je ziet hier onder andere visarenden, zeearenden en kraanvogels. Aan de oevers is het druk met recreanten, maar in het park, met moeras, grasland en bos, is het rustig.

In Havelland nabij Berlijn voeren de fietsroutes vooral langs het water. Potsdam ademt met zijn paleizen de sfeer van het oude Pruisen.

Berlijn is, met zijn fietspaden en -routes, een ideale stad om op de fiets te verkennen. We fietsten met een gids langs de hoogtepunten en op eigen houtje door Kreuzberg, langs de muurroute en door groen Berlijn.

Informatie

De meeste streken hebben een eigen VVV-kantoor, doorgaans gevestigd in de grootste of meest toeristische plaats, zoals Oudenaarde in Vlaanderen of Daun in de Vulkaaneifel. De meeste informatie staat online, maar ze hebben doorgaans ook papieren brochures.

Losse routes hebben, met name de langeafstandsroutes, vaak een eigen website. De kortere routes staan op de site van de VVV of op routesites als www.routeyou.com, www.route.nl, fietsen.123.nl en www.wandelpad.nl. Er komen ook steeds meer apps beschikbaar van routes, waaronder van de voornoemde sites.

Onderdak

Als u de vakantie gepland heeft, reserveer dan ook meteen het verblijf van uw keuze. Veel hotels, en met name de bed & breakfasts, uit onze topselectie hebben maar enkele kamers beschikbaar. Bij onze tips staat een T met een cijfer; dat is de waardering van gasten die er boekten via een hotelboekingsite. Dit hebben wij van Trivago, die het gemiddelde berekent van de waarderingen van de meeste hotelboekingsites als www.booking.com en www.venere.com. Als bij onze tips een cijfer met de waardering van gasten ontbreekt, betekent dat dat de accommodatie niet te vinden was via Trivago. Wellicht staat er wel een waardering voor het betreffende hotel of bed & breakfast op www.zoover.nl of www.tripadvisor.com. Hotels kunnen goedkoper zijn dan de prijs op boekingsites als www.booking.com

en www.expedia.nl. Kijk dus ook altijd op de website van het hotel zelf. Bij hotels die niet tot een keten behoren, kan het zinvol zijn een telefoontje te plegen of ze de kamer goedkoper willen aanbieden dan voor het onlinetarief. Dat wil weleens goed uitpakken, zoals enkele jaren geleden bleek bij een proef in de *Reisgids*. Let op bij het boeken van speciale arrangementen: dan zijn er bij de overnachting(en) een of meer extra's inbegrepen, zoals fietshuur, wandelroutes en -kaarten of een diner. Soms is een voorwaarde voor de lagere prijs dat je tegen betaling in het hotel dineert. Reken altijd even na of zo'n arrangement ook echt voordeliger is. Hetzelfde geldt voor arrangementen op kortingssites als Zoover, Groupon en Sweetdeals.

Meer routetests

Sinds tien jaar verschijnt in elk nummer van de *Reisgids* een fiets- en/of wandel-routetest. De laatste jaren deden we behalve in Nederland, België, Duitsland en Luxemburg ook routetests in Groot-Brittannië (10), Frankrijk (7), Oostenrijk (5), Spanje (5), Zwitserland (3), Ierland (3), Scandinavië (3), Griekenland (2), Italië (2), Portugal (2), Cyprus, Kroatië, Slovenië en Slowakije.

Zo fietsten en wandelden we in Frankrijk rond in de Alpen, de Provence, Bourgondië en de Auvergne en in Groot-Brittannië in Schotland, Wales, East Anglia en Yorkshire. Het gaat meestal om losse dagroutes, maar de West-Highland Way (160 km) liepen we in zijn geheel, en van de Hadrian Wall, de Algarviana, de Bodenseeroute en het Wales Kustpad liepen we minimaal vier etappes.

Apart waren ook de routetests in Ticino (Zwitserland) en in Tirol die we op een e-bike deden. Echte bergtochten maakten we in de Mercantour, de Auvergne, de Vercors, Sierra Nevada, de Spaanse Pyreneeën, de Abruzzes, Hohe Tauern, Tirol, de Hoge Tatra en de Julische Alpen.

Handig én betrouwbaar

De *Reisgids* van de Consumentenbond biedt kritische, betrouwbare informatie over alles wat met reizen en vakantie te maken heeft. Handig, want je vakantiegeld kun je maar één keer uitgeven. Zie www.consumentenbond.nl/gidsen/reisgids.

Tip